

Яцкевич І. І.,

здобувач кафедри муніципального права та адміністративно-правових дисциплін Інституту права ім. І. Малиновського, Національного університету «Острозька академія»

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА НА ПРАЦЮ ЯК ЮРИДИЧНА ГАРАНТІЯ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

Право на судовий захист порушених прав, свобод чи інтересів гарантується статтею 55 Конституції України [1]. До системи юридичних гарантій реалізації особою права на працю входить ціла низка юридичних засобів його захисту [2]. В умовах розбудови правової держави в Україні судовий захист порушених прав, у тому числі і трудових, відіграє дуже важливе значення. З огляду на прагнення самої держави, яка згідно з положеннями Конституції України проголошується правовою і соціальною, відновити довіру до судової гілки влади, здатність забезпечити ефективний судовий захист права на працю як соціального права вбачається одним із об'єктивних критеріїв поступу на цьому шляху.

Питання судового захисту трудових прав у юридичній науці піднімалися неодноразово. Означена проблематика входить до кола наукових інтересів багатьох вчених, зокрема: В. М. Андріїва, В. Я. Бурака, І. В. Дашутіна, М. І. Іншина, І. Г. Козуб, В. Л. Костюка, В. В. Лазора, В. І. Щербини, О. М. Ярошенка та багатьох інших. Однак правове регулювання юридичних гарантій реалізації права на працю, в тому числі і судового захисту права на працю, залишається застарілим. В умовах синусоїдального процесу кодифікації трудового законодавства потреба в подальших наукових розвідках не зменшується, а навпаки – зростає.

Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП) у ст. 5¹ «Гарантії забезпечення права громадян на працю» містить положення, за яким держава гарантує працездатним громадянам, які постійно проживають на території України, правовий захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення, а також сприяння у збереженні роботи [3]. Автори науково-практичного коментаря до законодавства України про працю виправдано наголошують на декларативності проголошених у зазначеній статті КЗпП гарантій [4, с. 31]. Крім висловлених у науково-практичній літературі застережень, хочемо звернути увагу на очевидний дискримінаційний характер окремих положень цієї статті КЗпП, зокрема щодо гарантій правового захисту від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення працездатним громадянам, які постійно проживають на території України. Адже чинне законодавство про зайнятість допускає працевлаштування в Україні не лише громадян, а й осіб без громадянства. Крім того, особи які тимчасово проживають в Україні на законних підставах, звичайно ж мають право реалізувати своє право на працю, а оскільки згідно з положенням Конституції України, КЗпП та інших актів трудового законодавства усі працівники рівні перед законом і дискримінація не допускається, то юридичні гарантії, зокрема щодо правового захисту від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу мають поширюватися і на нерезидентів України. Потрібно відмітити, що законодавством передбачено навіть спеціальний порядок отримання роботодавцем дозволу на застосування праці іноземців, що з одного боку спрямовано на захист національного ринку праці, а з іншого – є гарантією працевлаштування іноземця та підставою для оформлення цій особі статусу особи, що тимчасово перебуває в Україні.

Важливим аспектом гарантування юридичними засобами права на судовий захист права на працю є узгоджена система нормативно-правих актів правового регулювання [5]. Не зважаючи на те, що в юридичній літературі іноді робиться висновок про комплексне закріплення у національному законодавстві права на судовий захист різних прав працівника [6, с. 150], правове регулювання юридичних гарантій судового захисту права на працю потребує удосконалення та систематизації [7, с. 453]. У науковій літературі неодноразово зазначалося, що діюча нині система та процесуальна форма захисту трудових правовідносин не відповідає сучасним вимогам щодо оперативності та якості розгляду трудових спорів [8, с. 176]. Вивчаючи шляхи вдосконалення судового захисту трудових прав, І. Дашутін, наприклад, робить висновок про виникнення реальної необхідності створення в Україні спеціалізованої трудової юстиції із залученням представників роботодавців та працівників у якості народних засідателів з правами судді [9, с. 111].

Варто зазначити, що в юридичній науці право на судовий захист розглядають не лише як суб'єктивне конституційне чи процесуальне право, а і як юридичну гарантію, як принцип цивільного чи трудового судочинства, як інститут галузі трудового права. Однак, як зазначає Н. Конопльова, право на судовий захист є одним із аспектів реалізації захисної функції трудового права, яка зокрема забезпечується створенням ефективного механізму захисту трудових прав шляхом звернення до суду [10, с. 274].

Кодекс законів про працю України визначає коло трудових спорів, які розглядаються виключно судами (ст. 232), що свідчить про підвищений рівень захисту оспорюваних трудових прав. Водночас, суд не може відмовити у прийнятті до розгляду позовної заяви лише з тої причини, що її вимоги можуть бути врегульовані у передбаченому трудовим законодавством досудовому порядку. Гарантуванню права на судовий захист трудових прав покликане встановлення відносно коротких строків розгляду індивідуальних трудових спорів. Так, суд зобов'язаний розглянути справу протягом розумного строку, але не більше двох місяців, а у спорах про поновлення на роботі – протягом одного місяця.

Таким чином, право на судовий захист права на працю – це законодавчо визначена та юридично гарантована можливість особи звернутися за захистом своїх невизнаних, порушених, оспорюваних прав за допомогою матеріальних, процесуальних засобів, способів та форм захисту права на працю. Одним із аспектів поняття права на судовий захист права на працю є його розуміння як юридичної гарантії в складі комплексної захисної функції трудового права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Яцкевич І. І. Класифікація юридичних гарантій реалізації особою права на працю / І. І. Яцкевич // Наукові записки НаУКМА : Юридичні науки : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». Т. 155 – 2014. – С. 97–100
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII // Верховна Рада України, офіційний веб-портал : Законодавство України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
4. Ротань В. Г. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю / В. Г. Ротань, І. В. Зуб, О. Є. Сонін / Відп. ред. В. Г. Ротань. – 12-те вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2010. – 816 с.
5. Дашутін І. В. Правове регулювання судового захисту трудових прав громадян [Текст] : дис. канд. юрид. наук / І. В. Дашутін. – Х. : Б.в., 2008. – 178 с.
6. Шевчук З. І. Нормативне регулювання права на судовий захист у сфері праці / З. І. Шевчук // Європейські перспективи. – 2012. – № 3(3). – С. 149–153.
7. Трудове право України : підручник / За загальною редакцією М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. П. Мельника. – К. : «МП Леся», 2015. – 532 с.
8. Ярошенко О. М. Щодо проблеми створення спеціалізованих трудових судів: практичний аспект та законодавче забезпечення / О. М. Ярошенко // Трудове право України в контексті європейської інтеграції. – Х. : УАФТП, 2006. – С. 175–180.
9. Дашутін І. В. Шляхи вдосконалення судового захисту трудових прав громадян / І. В. Дашутін // Форум права : електрон. наук. фах. вид.. – Харків. – 2008. – № 1. – С. 108–112 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2008_1_20.pdf.
10. Конопльова Н. В. Поняття і сутність права працівників на судовий захист / Н. В. Конопльова // Форум права : електрон. наук. фах. вид. – 2014. – № 1. – С. 271–275 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_48.pdf.